

NECİB ÂSİM (YAZIKSIZ)'IN TARİHÇİLİĞİ ÜZERİNE BAZI TESPİTLER*

Ercimet SARIAY**

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, Türk tarihi ve tarihçiliğine önemli katkılar sunan ve Türkçülük fikrinin öncülerinden biri olan Necib Âsım (Yazıksız)'ın, özellikle Türk tarihi konusundaki fikirlerini ve eserlerini ortaya koymaktır. 29 Aralık 1861'de Kilis'te dünyaya gelen Necib Âsım, yaşamı boyunca hiç duraksamadan çalışmış, Türk tarihi, Türk dili ve Türk kültürüne eserleriyle önemli katkılar sağlamış ve 13 Aralık 1935'de İstanbul'da vefat etmiştir. Araştırmada Necib Âsım'ın çok sayıdaki makalesi ile kitapları karşılaştırılmış ve bunların ortak yönleri ve farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Necib Âsım'ın makale ve kitaplarının büyük bir kısmı Osmanlı Türkçesiyle yazılmıştır. Bunların büyük çoğunluğuna şu ana kadar hemen hemen hiç değinilmemiştir. Çalışmada Osmanlı Türkçesiyle yazılmış olan bu makale ve kitapların büyük bir kısmı ilk elden kaynak olarak okunmuş ve değerlendirilmiştir. XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başları, Türk fikir tarihi açısından bir laboratuvar olarak görülebilir. Bu dönemde ortaya çıkan farklı görüşler farklı fikir akımlarını (Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık, Türkçülük) doğurmuştur. Bu görüşler arasındaki tartışmalar, dönemin siyasi, ekonomik ve kültürel değişiminin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Türkçülük, zamanla diğer fikir akımlarının önüne geçerek, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel hayata yön veren bir konuma gelmiştir. Çalışmada, dönemin diğer aydınları kadar üzerinde pek fazla durulmamış olan mütefekkir Necib Âsım'ın tarih konusundaki görüşleri ve eserleri ortaya konmuştur. Öte yandan, Necib Âsım'ın hayatını ele alırken, Bahaî (Veled Çelebi İzbudak) Efendi'nin 1897'de Malumat Mecmuası'nda kaleme aldığı Necib Âsım'la ilgili

* Bu çalışma, 2012 yılında savunulan, “Osmanlıdan Cumhuriyete Geçiş Sürecinde Bir Mütefekkir Olarak Necib Âsım: Hayatı ve Eserleri” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Öğr. Gör. Dr., Aksaray Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü. E-posta: ercumentsariay@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-0570-8441>

Teracim-i Ahvâl isimli hacimli makalesinden, yararlanılmıştır. Bunun dışında, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden ve Emekli Sandığı'ndan sağlanan kısıtlı birkaç belge ile bazı araştırma eserlerinden de istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Necib Âsım, tarih, tarihçilik, Türk tarihi, Türk kültürü, Türkçülük.

SOME DETERMINATIONS ON THE HISTORIAN IDENTITY OF NECİB ÂSİM (YAZIKSIZ)

ABSTRACT

The aim of this study is to present the ideas and works of Necib Âsım (Yazıksız), one of the pioneers of the idea of Turkism, who made significant contributions to Turkish history and historiography. Necib Âsım, who was born in Kilis on 29 December 1861, worked without hesitation during his life, contributed to Turkish history, Turkish language and Turkish culture with his works and passed away on 13 December 1935 in Istanbul. In this research, many articles and books of Necib Âsım were compared and their common aspects and differences were tried to be revealed. Most of Necib Âsım's articles and books are written in Ottoman Turkish. The majority of these have hardly been mentioned until today. In the study, most of these articles and books written in Ottoman Turkish were read and evaluated as first hand sources. End of 19th Century and the beginning of 20th Century can be seen as a laboratory in terms of Turkish history of ideas. Different views that emerged in this period led to different movements of thought. (Ottomanism, Islamism, Westernism, Turkism). The discussions between these views emerged as a result of the political, economic and cultural changes during the period. In the course of time, Turkism has come to a position which directs social, political, economic and cultural life by overhauling the other ideas. In this study, the ideas and works of the thinker Necib Âsım, who have not been emphasized as much as the other intellectuals of the period, about history were presented. On the other hand, while approaching the life of Necib Âsım, the article of Bahaî (Veled Çelebi İzbudak) Efendi named Teracim-i Ahvâl written in Malumat Mecmuası in 1897 was referred to. In addition, a few documents and some research works obtained from Prime Ministry Ottoman Archives and the Pension Fund have been referred to.

Keywords: Necib Âsım, history, historicism, Turkish history, Turkish culture, Turkism.

Giriş

Geçmişten günümüze tarih bilimine ilişkin tartışmalar hiç eksik olmamıştır. Tartışmalar özellikle tarih metodolojisi ve yazımı, tarih ile bilim,

tarih ile diğer disiplinler arasındaki ilişki üzerinde yoğunlaşmıştır. Özellikle XIX. ve XX. yüzyıllarda tarih, sosyal bilimlerin önem kazanmasıyla birlikte daha farklı bir noktaya ulaşmıştır. İmparator, kral, hükümdar odaklı bir tarih yazımından devlet, millet, kültür, düşünce merkezli bir tarih yazımına geçilmiş, böylece geçmişe daha farklı açılardan bakılmaya başlanmıştır. Bu durum, tarih metodolojisinin ruhuna da yansımış, geliştirilen yeni yöntemlerle tarih kendisine has bir disiplin haline gelmiştir. Değişen bu süreçten hiç kuşkusuz Türk tarihçiliği de etkilenmiştir. Bu bağlamda, Türk tarihçileri ve aydınları Batı'daki gelişmeleri yakından takip etmişlerdir.

XIX. yüzyıl birçok alanda olduğu gibi tarihçilikte de önemli değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Modern merkezî devletin yapılanması, devlet-toplum ilişkisinin değişmesi, basının gelişmesi, batıdaki gelişmelerden etkilenmek suretiyle yeni fikirlerin Osmanlı düşünce anlayışına dâhil olması gibi gelişmeler, tarihçilik ve tarih düşüncesi üzerinde de etkili olmuştur. XIX. yüzyıl tarihçiliği denilince akla ilk gelen isim şüphesiz Ahmed Cevdet Paşa'dır. Cevdet Paşa, eserleriyle Osmanlı tarihçiliğinin en mühim şahsiyetidir. Tarih-i Cevdet, Tezâkir, Maruzât ve Kısas-ı Enbiyâ gibi çalışmaları, bu yüzyıl Türk tarihçiliğinin en önemli eserleri arasındadır. Ahmed Cevdet Paşa'nın yanı sıra Şanizâde Mehmed Ataullah, Hayrullah Efendi, Namık Kemâl, Ahmed Vefik Paşa, Ahmed Midhat Efendi, Abdurrahman Şeref Efendi, Mustafa Nuri Paşa gibi münevverler de bu yüzyılın önemli tarihçileridir.¹

Modernleşme sürecinin tabîi bir sonucu olarak XX. yüzyılın başlarında Osmanlıların tarihe ve tarih bilimine bakışları değişmeye başlamıştır. Bu değişim II. Meşrutiyet döneminde büyük bir canlılık kazanmıştır. Bu dönemde, tarih konu, zaman ve mekân plânında genişlemiş, popüler ve bilimsel tarih yazımında büyük bir artış olmuş, ilk kurumsal tarih çalışmaları yapılmış, tarih felsefesine ve tarih yazımına dair tartışmalar ortaya çıkmıştır.² II. Meşrutiyet dönemi, birçok alanda olduğu gibi tarih ve tarihçilik konusunda da genç Cumhuriyet için önemli bir tecrübe birikimi aktarmıştır.

¹ Mehmet Kaan Çelen, **II. Meşrutiyet Döneminde Tarih Düşüncesi**, yayımlanmamış doktora tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Edirne 2013, s.14.

² Ümüt Akagündüz, "II. Meşrutiyet Yılları Düşünce Dünyamızda Tarih ve Tarih Yazımı Üstüne", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl 11, Sayı 21, Bahar 2015, s.5.

A. Necib Âsım'ın Hayatı

Necib Âsım, Halep vilayetine bağlı Kilis kazası eşrafından ve sipahi beylerinden Balhasanoğlu lakabıyla anılan bir aileye mensuptur. Babası *Osmanbeyzade Mehmed Âsım Bey*, annesi *Gülşah Hanım*'dır. 29 Aralık 1861'de Kilis'te dünyaya gelmiştir.³ Necib Âsım, soyadı kanununun çıkmasından sonra *Yazıksız* soyadını almıştır.⁴

İlk ilmî bilgileri hocası *Abdürrahim Efendi*'den öğrendikten sonra, *Ebubekir Vahid Efendi*'den Farsça ve Türkçe dersleri alan Necib Âsım, 1875'te *Şam Askeri İdadisine* kaydolmuş, burada iki yıl okuduktan sonra *Dersaadet İdadi-i Şahanesi (Kuleli Askeri İdadisi)* 2. sınıfına nakledilmiştir. Okuldayken izin gününü dahi boş geçirmeyerek *Hoca Tahsin Efendi*'den usûl tarihi ve felsefe dersleri almış, 1879'da *Harbiye-i Şahaneye (Mektebi Harbiye)* iki yıllık eğitimden sonra 1881'de mülazım-ı sâni (teğmen) rütbesiyle mezun olmuştur.⁵

Koca Mustafa Paşa Askeri Rüştiyesi lisan hocalığına tayin edilen Necib Âsım, burada bir yıl ders verdikten sonra *Toptaşı Askeri Rüştiyesi*'ne atanmıştır. 29 Nisan 1884 tarihinde mülazım-ı evveliğe (üsteğmen) yükselmiştir. 1886'da "*Mecidi Nişanı*" almış ve aynı yıl yüzbaşılığa terfi etmiştir. 1886 Ramazanında dördüncü rütbeden "*Osmanî Nişanesi*" ne layık görülerek, *Güvercin Postası* adlı eserini aynı yıl yayımlamıştır.⁶ Bahâî Efendi, Malûmat'taki yazısında, Necib Âsım'ın övünülecek bir asker ve ilim adamı olduğunu, bilhassa olgunlaştıktan sonra kıymetli eserler verdiğini söylemiştir.⁷ Necib Âsım, 1889'dan sonra *Ahmet Mithat Efendi*'yle tanışarak, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*'nde⁸ fen bilimleriyle

³ Bahâî, "Necib Âsım Bey Efendi (Teracim-i Ahval)", *Malumat*, Sayı 73, 11 Mart 1897, Bahâî lakabını kullanan Veled Çelebi (İzbudak) dır. Veled Çelebi hatıralarında: *'Veled Bahâî veya sadece Bahâî imzası ile manzumeler, mersiyeler tanzim ediyor, mecmualara gönderiyordum'* diyor. Veled Çelebi İzbudak, *Hatıralarım*, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1946, s.68. s.505; Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM III. Dönem 1927-1931*, C. III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 255.

⁴ Öztürk, *a.g.e.*, s.255.

⁵ Abdullah Uçman, "Necib Âsım Yazıksız" , *DİA*, C. 32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s.493.

⁶ Bahâî, *a.g.m.*, s.506.

⁷ Bahâî, *a.g.m.*, s.507.

⁸ *Tercüman-ı Hakikat*: Haftalık Mekâtib-i Rüşdiye şakirdanı için haftada bir neşrolunur. Sahib-i imtiyaz: Mehmed Cevdet Basıldığı yer: İstanbul İlk sayı: 12 şevval 1296/1878 Nüshası: 1 kuruş Mecidiye Not:1304/1886'da çıkmaya başladığında, başyazarlığını Ahmed Midhat Efendi yapmıştır. Yusuf Ziya Öksüz, *Türkçenin sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2004, s.36.

ilgili yazılar yazmıştır.⁹ Bu esnada Necib Âsım'ı Türkoloji çalışmalarına teşvik eden de Ahmed Mithat Efendi olmuştur.¹⁰ Böylece Türk tarihini, Türk dilini, tetkike başlayan Necib Âsım, *Maarif Mecmuası*'nda ve *İkdam Gazetesi*'nde Türk dili üzerine kıymetli yazılar yazmıştır.¹¹ Necib Âsım, bu süreçte yazdıklarıyla Türkçülüğün ilk savunucuları arasında yer almıştır.¹²

Necib Âsım *İkdam Gazetesi*'nde genellikle Türk tarihi, Türk dili ve Türk kültürü konularında yazılar yazmıştır. Bu arada *Şemseddin Sami*, *Veled Çelebi*, *Emrullah Efendi*, *Fuad Köserarif* gibi devrin Türkçüleriyle daha samimi ilişkiler kurmuştur.¹³ Türklüğün pek ilgi görmediği bir dönemde Necib Âsım, Türk tarihine, Türk diline ve Türk kültürüne yönelik çalışmalarıyla Türkçülük hareketinin fikrî altyapısını hazırlamıştır. Necib Âsım'a bu dönemde "*Vavlı Türk*" lakabı verilmiştir. Bunun sebebi, eski harflerimizde Türk kelimesi sâitsiz (ünsüz) olarak yalnız *t*, *r*, *k* harfleriyle yazıldığı halde, Necib Âsım'ın *Türk* kelimesini "*ü*" ile yani Arap harflerinden "*vav*" la yazmış olmasıdır. Necib Âsım; "*Tarihimizde Etrâk-ı bi-idrak yazıldığını gördüğümünden ve Osmanlılardan birçoğunun Türkü tahkir ettiklerine şahit olduğumdan "Türkü" "vav" la yazdım. Niye böyle yazıyorsun diyenlere de Etrâk-ı bi-idrak diye yazılmasını cevabını verdim ve Babiâli caddesinde adım vavlı Türk oldu.*"¹⁴ Veled Çelebi ise bu konuda hatıralarında şunları söylemiştir; "*İlk defa 'Türk' lafzını vav ile ben yazdım. Babiâli caddesinde adım, Vavlı Türk oldu. Üdeba benimle alay ederlerdi. Türkçülük davasını ilk kuranlardan birisi oldum, bununla iftihar ederim.*"¹⁵ Türk Yurdu'ndaki bir yazısında konuya değinen Abdülhak Şinasi Hisar; "*galiba bu 'vav'ı en evvel Necib Âsım bastırmış ve galiba Veled Çelebi ondan daha evvel yazdığı bir eserde vavla yazılışını istişhad etmiş ve galiba o da bunu görerek*

⁹ Akçuraoğlu Yusuf, *Türk Yılı 1928*, (Haz. Arslan Tekin, Ahmet Zeki İzgöer), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2009, s.373-374; Uçman, *a.g.m.*, s.393; Bahai, *a.g.m.*, s.507.

¹⁰ Mustafa Parlak, "Ahmet Midhat Efendi'nin Türkçülük Anlayışı", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 3, Kayseri 1989, s.551.

¹¹ *İkdam*: Günlük Siyasi, ilmi, ticari Türk gazetesidir. Sahib-i imtiyaz ve müdür-i mes'ul: Ahmed Cevdet Basıldığı yer: İstanbul İlk sayı: 22 Haziran 1310/5 Temmuz 1894. "Necib Âsım, Ölümünün 20. Yıldönümü münasebetiyle", *Türk Yurdu*, Sayı 241, Şubat 1955, s.598.

¹² Parlak, *a.g.m.*, s.543.

¹³ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Fasikül 14, Devlet Kitapları, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, s.1079.

¹⁴ Akçura, Necib Âsım'ın kendisine gönderdiği hususi mektuptan bu durumu aktardığını belirtiyor. Akçura, *a.g.e.*, s.374. ayrıca bkz. Uçman, *a.g.e.*, s.393.

¹⁵ İzbudak, *a.g.e.*, s.69.

ikisi de anlaşmışlarmış.”¹⁶ Diyerek bu meselede bir uzlaşma sağlandığını belirtmiştir.

Necib Âsım, 1895’lerden itibaren özellikle Türkçülerin toplandığı İkdam Gazetesi’nde Türk dili, Türk tarihi ve Türk kültürüne yönelik makaleler yazmıştır. Özellikle İkdam’ Gazetesi’nde Türklerin kökenleri, kültürleri, diğer medeniyetlerle olan ilişkilerine de değinen Necib Âsım, *Malûmat*,¹⁷ *Mekteb*,¹⁸ *Servet-i Fünun*¹⁹ gibi dergilerde de benzer konularda yazılar kaleme almıştır. Diğer yandan Necib Âsım, Avrupa bilim çevrelerinde de tanınmaya başlamıştır. 1895’te Paris’teki *societe Asiatiqu’nun (La Société Asiatique)* üyeliğine kabul edilmesi bunun kanıtıdır.²⁰ Bu sıralarda Kilis, Besni, Erzurum lehçelerine dair makalelerini *Balhasanoğlu* imzasıyla Peşte’de çıkan “*Keleti Szemle*”, “*Revue ouralv-Altaique*” dergilerinde yayınlamıştır. Yine Paris’in “*Jurnal Asiatique*” dergisine yolladığı “*La versification National Turque*” adlı makale²¹ ile onu takip eden yazıları bu tanışıklığı arttırmıştır.²² Bir Rus aydını ise bu konuda şunları söylemiştir; “*Necib Âsım’ın ismi Avrupa edebiyatında meçhul değildir. Türkiye’de yeni bulunmuş mahkûkatı yahut Osmanlıcanın Anadolu lehçelerinden birini tarif eder yolda yazılmış makaleleri ‘Keleti Szemle’ mecmuasında intişar etmektedir. Necib Âsım tûl müddet, vatandaşlar ile Avrupa âlemi-i ilmisi arasında rabita halkalığı eden hemen yegâne Osmanlı âlimidir*”.²³ Bu minvalde, Necib Âsım’ın Türk

¹⁶ Abdülhak Şinasi Hisar, “Veled Çelebi ve Necib Âsım” , *Türk Yurdu*, Sayı 244, Mayıs 1955, s. 843.

¹⁷ *Malumat* dergisi haftalık ve günlük olarak yayınlanmış bir dergidir. *Malumat*, haftalık Perşembe günleri neşrolur edebi, fenni ve sanai gazetesidir. Basıldığı yer; İstanbul İlk sayı; 1 Şubat 1307/1892 Nüshası; 1 kuruş Musavver Malumat; Günlük Hilafet-i muazzama-i İslamiyye ve Devlet-i Âliyye-i Osmaniyenin menafi-i celilesine ve maarif ve sanai-i nefisenin tamim ve terakkisine hizmet eder... Ceride-i Musavvere-i Osmaniyedir. Sahib-i imtiyaz ve müdir-i mes’ulu; Mehmed Tahir, Basıldığı yer; İstanbul.

¹⁸ *Mekteb*; Haftalık Fenni ve edebi bir dergidir. İmtiyaz sahibi Karabet Bey olup, İstanbul’da basılmıştır. Öksüz, *a.g.e.*, s.37.

¹⁹ *Servet-i Fünun*, Haftalık bir Osmanlı gazetesi olup, imtiyaz sahibi ve müdürü, Ahmed İhsan Bey’dir. İlk sayısı İstanbul’da 1891’de basılmıştır.

²⁰ Bahaî, *a.g.m.*, s.507; Akçura, *a.g.e.*, s.375; Banarlı, *a.g.e.*, s.1079.

²¹ Türk millî aruzu hakkındaki bu yazı daha sonra İstanbul’da çıkan “*Bosphore*” mecmuasında da yayınlanmıştır. Enver Behnan Şapolyo, “Necib Âsım”, *Ülkü*, Cilt 6, Sayı 35, İkinci kanun 1936, s.343.

²² “Necib Âsım, Ölümünün 20. Yıldönümü münasebetiyle”, *Türk Yurdu*, Sayı 241, Şubat 1955, s.599.

²³ *Türk Yurdu*, *a.g.m.*, s.600. Mustafa Oral, *İmparatorluktan Ulusal Devlete Türkiye’de Tarih Anlayışı (1908- 1937)*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002, s.93. Bu tez Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e, Türkiye’de Romantik Tarihçilik

münevverleri ile Avrupalı Türkologlar arasında bir köprü görevi üstlendiği söylenebilir. 1890'lardan itibaren eserlerinde milliyetçi söylemi tercih eden Necib Âsım, 1902'de *Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye* ile *Aşiret Mektebi İlm-i Ahlak* dersi muallimliklerine görevlendirilmiş, bu görevi bir süre maaş almadan yerine getirmiştir.²⁴ Daha sonra ise maaşının ne şekilde ödeneceği kendisine bildirilmiştir.²⁵ *Lektör* isimli kitabı da bu sırada yayımlanmıştır.²⁶

1908'den itibaren en verimli çalışmalarını ortaya koyan Necib Âsım, Türk tarihi ve Türk dili üzerinde yoğunlaşmış, birçok dergide bu konularda önemli yazılar kaleme almıştır. Bu sırada "*Türk Derneği*" kurucuları arasında yer almış, ardından derneğin başkanlığına getirilmiştir. Aynı yıllarda "*Türk Yurdu*", "*Bilgi Mecmuası*", "*Anadolu Mecmuası*", "*İçtihad*", "*Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*", "*Millî Tetebbular Mecmuası*" ile "*Türk Tarihi Encümeni Mecmuası*"nda Türk tarihi konularında makaleler yazmıştır.²⁷

Türk dili alanında uzun yıllar çalışmış olan Necib Âsım, Türkoloji alanında kendi kendini yetiştirmiş bir bilgidir. *İstanbul Darülfünununda Türk Dili Tarihi* kürsüsünün ilk muallimi (profesörü) olarak Türkiye'de, Türkoloji'nin kurulmasında ve gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır.²⁸ 1909'da *Darülfünun*'a Türk lisanı hocası olarak tayin edilmiş, uzun yıllar burada çalışmıştır.²⁹ Necib Âsım, *Divan-ı Harb-i Örfi* azası iken Darülfünun'da imla komisyonunda da görev yapmıştır.³⁰ 5 Temmuz 1910'da *Tarih-i Osmanî Encümeni Reisi Abdurrahman Efendi*, Necib Âsım'ın kıtasında görevlendirilmeyerek kendisine ihtiyaç duyulduğundan dolayı İstanbul'da uygun bir görev verilmesini Harbiye Nezareti'nden rica etmiştir.³¹ Abdurrahman Efendi'nin isteği uygun görülerek Necib Âsım'a bir yıl izin verilmiştir.³² Tarih-i Osmanî Encümeni azası iken 1911'de bir aralık kıtasına katılmadığı takdirde emekliye ayrılacağı bildirilmişse de daha sonra kendisine

(1908-1928) başlığıyla yayımlanmıştır. Ancak biz çalışmamızda doktora tezinden yararlanabildik.

²⁴ BOA, MF. MKT. 654/41.

²⁵ BOA, MF. MKT. 788/57.

²⁶ BOA, MF. MKT. 695/67.

²⁷ Uçman, **a.g.m.**, s.493; Eren, **a.g.m.**, s.170; Banarlı, **a.g.e.**, s.1079.

²⁸ Eren, **a.g.m.**, s.171.

²⁹ Oral, **a.g.t.**, s.93; Mehmet Ali Ayni, *Darülfünun Tarihi*, Pınar Yayınları, İstanbul 1995, s.93.

³⁰ BOA, MF. MKT. 1152/80.

³¹ BOA, BEO. 3778/283323.

³² BOA, BEO. 3806/285379.

izin verilmiştir.³³ Bu sıralarda Necib Âsım'ın Tarih-i Osmanî Encümeni'ndeki tarih yazımı görevi sebebiyle, Encümen Reis'inin Necib Âsım ile ilgili olarak çeşitli kurumlarla yazıştığı görülmektedir.³⁴

Necib Âsım'ın devlet hizmetindeki değerli çalışmaları büyük bir takdir görmüş, kendisine 21 Haziran 1921'de birinci dereceden bir kıta *Maarif Nişanı* verilmiştir.³⁵ Necib Âsım, Darülfünûn'da Türk tarihi ve Türk dili tarihi dersleri vermiş, 1927'ye kadar Darülfünûn'daki hocalığının yanı sıra *İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*ndaki yazılarına devam etmiştir. Darülfünun'da müderrislik yaptığı sırada TBMM III. dönem seçimlerine katılmış, 1927'de 635 oyla Erzurum'dan milletvekili seçilmiştir. Necib Âsım, seçim mazbatalarını inceleme komisyonunda çalışmış, kâğıt paranın kıymetinin artırılması hakkında bir kanun teklifi vermiş, genel kurulda değişik konularda bazı konuşmalar yapmıştır. IV. ve V. dönemlerde de Erzurum milletvekilliği yapan Necib Âsım,³⁶ Türk tarihi, dili ve kültürüne bir ömür vermiştir. 13 Aralık 1935'te, 74 yaşında zatürre hastalığından İstanbul'da Kadıköy Moda'daki evinde vefat eden Necib Âsım, Erenköy'de Sahra-yı Cedit Mezarlığına defnedilmiştir.³⁷ Necib Âsım, vasiyetinde mezar taşına şu ifadenin yazılmasını istemiştir; "*Necib Âsım Türk Tarihi Müellifi*".³⁸

B. Necib Âsım'ın Tarih Görüşü

XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başlarında Türk tarihine olan ilgi giderek artmıştır. Özellikle İkdâm Gazetesi'nde yer alan konuya ilişkin makaleler Türk okuyucusunun ilgisine mazhar olmuştur. Avrupa'da yayınlanan Türkoloji alanındaki çalışmalarda, Türkler aleyhine yazılan yazılar bu ilgiyi daha da arttırmıştır. Buna karşın Türk münevverleri Türkler ve Türk tarihi konusundaki yanlış anlamaları ve önyargıları ortadan kaldırmak, Türk tarihinin

³³ BOA, BEO. 3857/289216.

³⁴ BOA, BEO. 4241/318058; BOA, BEO. 3706/277949; BOA, BEO. 3796/284630.

³⁵ BOA, MF. MKT. 1242/88.

³⁶ Öztürk, a.g.e., s.256.

³⁷ Bazı kaynaklarda ölüm tarihi 14 Aralık olarak verilmişse de eşi Hatice Neyyir Hanım Kadıköy Askerlik Şubesi reisliğine verdiği dilekçede şunları yazmıştır; "*Zevcem Erzurum sayırları müteakit Miralay Necib Âsım 13 İlk Kanun 935' de ölmüştür. Maaşa müstahak benden başka kimse olmadığından düşecek maaşın bağlanması için yapılacak muamelelere izin vermenizi yalvarırım.*" Türk Yurdu'daki makalede de 14 Aralık tarihinin gömülme tarihi olduğu, ölüm tarihinin 13 Aralık olduğu belirtilmiştir. "Necib Âsım, Ölümünün 20. Yılı Münasebetiyle", *Türk Yurdu*, Sayı 241, Şubat 1955, s.601.

³⁸ "Necib Âsım, Ölümünün 20. Yılı Münasebetiyle", *Türk Yurdu*, Sayı 241, Şubat 1955, s.601; Hisar, a.g.m., s.844.

bütün yönleriyle aydınlatılmasını sağlamak amacıyla harekete geçmişlerdir. Bu süreçte en ciddi çabayı Necib Âsım göstermiştir.

Yusuf Akçura'ya göre; “*Bütün Türkler arasında eski Türk lisanıyla eski Türk harflerine müstakil Türk tarihine Türklerin dikkat bakışlarını açık bir surette ilk çeken Türk Necib Âsım'dır.*”³⁹ Bu bağlamda Necib Âsım'ın 1900'de yazdığı “*Türk Tarihi*” adlı eseri, bu milliyetçi ve bütünsel tarih anlayışının ilk örneklerinden biri olmuş ve oldukça dikkat çekmiştir. Necib Âsım, eserinde *Léon Cahun*'un “*Asya Tarihine Giriş, Türkler ve Moğollar*” adlı kitabından yararlandığını belirterek⁴⁰ Türkleri ve Moğolları aynı tarihsel geçmiş içerisinde değerlendirmiştir.⁴¹ Necib Âsım'a göre, tarihi konularla uğraşan bütün tarihçilerin ortak özelliği Türk tarihinin her safhasında gizli kalmış hataları ve bilinmeyen hususları temelden halledip ortaya çıkarmaktır. *Arminius Vambéry* ve *Léon Cahun*'un Türk tarihi konusunda yaptıkları araştırmaların bu hususta Türklere yeni ufuklar açtığını söyleyen Necib Âsım,⁴² Avrupalı yazarların ve oryantalistlerin Türk ve Osmanlı tarihi konusundaki yanlış algılamaların bu sayede azaldığına işaret etmiştir. Ancak bunun yeterli olmadığına, Türklerin milli tarihleriyle ilgili tarihi belgeleri vatandaşlarına ve bütün dünyaya tanıtmaları gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu husus iki yönden çok mühimdir. Birincisi, tarihin yanlış anlaşılması, milleti kötü yola sürükleyebilir ve millet yaptığı hataların farkında olmayabilir. İkincisi belki de daha önemlisi bazı Türklere görülen kendi milliyetinden nefret etme duygusudur. Bu da millî şuurun doğmasını engelleyecektir. Zira millî gurur, millî şuurun temel yapılarından biridir. Dahası bir millet kendisini yüksek bir aşkla sevmez ve saymazsa dünyada hiçbir şeyi başaramaz.⁴³ Dolayısıyla Türkçü yazarların amacı da Türk tarihi konusunda Türk milletini aydınlatmak, Türklerin tarihi kökenlerini ve medeniyete hizmetlerini ortaya koymak olmuştur. Necib Âsım da *Türk Tarihi* adlı eserini bu amaçla yazdığını belirtmiştir.⁴⁴

³⁹ Akçura, a.g.e., s.376.

⁴⁰ Necib Âsım, *Türk Tarihi*, Matbaai Amire Matbaa-i Amire, İstanbul 1316 (1900), s.3-7.

⁴¹ Oral, a.g.t. s.47-49. Necib Âsım daha sonraki yıllarda Moğollarla ilgili olumlu yaklaşımını değiştirmiş, yukarıda belirtildiği gibi Moğolların Türk medeniyetinin gelişmesindeki en büyük engellerden biri olduğunu ileri sürmüştür. Necib Âsım, “Bir Aylık Neşriyat”, *Türk Yurdu*, C. 9, Tutibay Yayınları, Ankara 2001, s.201-204.

⁴² Necib Âsım, “Avrupa'da Müsteşrikin”, *İkdam*, Nu: 538, 21 Ocak 1896; Hüseyin Kadri, “Mösyö Leon Kahun ve Türk Tarihi” *İkdam*, Nu: 554, 6 Şubat 1896; “Mösyö Vambéry'nin Nutku”, *Tercüman-ı Hakikat*, Nu: 5589, 22 Kasım 1896.

⁴³ David Kushner, *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu 1876-1908*. (Çev. Şevket Serdar Türet-Rekin Ertem-Fahri Erdem), Kesit Yayınları, İstanbul, 2009. s.68-69.

⁴⁴ Necib Âsım, *Türk Tarihi*, s.3-7.

Farklı milletleri birbirleriyle karşılaştırmak için sabır, cesaret ve medenileşme gibi hasletlerin ölçü olarak alınabileceği düşünüldüğünde, Türk milleti bu üç özelliği de bünyesinde taşıyan bir millettir. Aynı paralelde Necib Âsım, şunları söylemektedir: “Bugün medeni milletlerin o zamanki halleri Türk ve Moğollarınki ile mukayese edilirse Türklerin ahlâk ve diğer faziletler bakımından onlardan kat kat üstün oldukları görülür. Türklerde, Romalılar, Yunanlılar ve Arapların cahiliye devrinde görülen kötülüklerin hiç biri değilse de pek çoğu görülmez.”⁴⁵

Türkler yaşadıkları bölgelerde yerleşik bir medeniyet kurmalarına rağmen diğer topluluklar çoğu zaman bu medeniyeti yıkmaya çalışmışlardır.⁴⁶ Necib Âsım’a göre de Türkler yaşadıkları yerlerde daima komşularının sürekli hücumlarına maruz kalmışlardır. Bu yüzden savaşlarla yoğrulmuşlar ve daima muzaffer olmuşlardır. Bununla birlikte Türkler barışsever ve yapıcı bir millettir. Bu çok önemli bir husustur. Çünkü Avrupalılar Türkleri kaba ve yıkıcı olarak görmektedirler. Bu durum Türklerle Moğolların zaman zaman birlikte devlet kurmalarından ileri gelmektedir. Aslında burada suçlanan Moğollardır.⁴⁷

Türklerin, diğer medeniyetler gibi, İslam medeniyetine de önemli katkılarda bulduklarını savunan Necib Âsım, Türklerin, İslam’ın en büyük koruyucusu olduklarını, İslam dinini farklı coğrafyalara taşıyarak, bir Türk-İslam medeniyeti meydana getirdiklerini belirtmiştir. Ona göre, Türkler İslam coğrafyasındaki parçalanmaya son vererek birlik ve bütünlüğü tesis etmişlerdir. Ayrıca Türkler Moğol ve Hıristiyan Haçlı istilalarını da durdurarak İslam halklarının ezilmelerini önlemişlerdir. Necib Âsım, Türklerin İslam medeniyetinin yanı sıra Arap ve İran dil ve edebiyatının gelişmesine de katkıda bulduklarını savunmuştur.⁴⁸ Türklerin özellikle de Osmanlı Türklerinin fetihleri kültür ve medeniyetin değişik coğrafyalara

⁴⁵ Kushner, a.g.e., s.70.

⁴⁶ Kushner, a.g.e., s.72.

⁴⁷ Kushner, a.g.e., s.73.

⁴⁸ “Eski İran tarihinin, mit ve hurafalarının her beytini Firdevsî Tûsî’ye bir altına yazdıran Mahmud-ı Sebükîğin olmasaydı Farsça belki bu kadar gelişemezdi. İran’ı elde eden Türk hanedanları Farsçayı korumasalardı belki Sâdiler, Câmiler yetişmezdi. Şairlerin hayatını anlatan eserlerde, Ali Şîr Nevâî’nin “Mecâlisü’n-Nefais’inde yüzden fazla Türkoğlu İran şairi vardır. Türkler yalnız İran dilini muhafaza, edebiyatını teşvik, maarifini yaymakla kalmamışlar, Araplara da tatbik etmişlerdir. İşte İslamiyetin o andaki en büyük şairi olan Mütenebbî de Yemînü’d-Devle’nin atıfet ve himayesine mazhar olmuştu. Bunu da hatırlatalım.” Necib Âsım, “Zebân-ı Fârisî”, **İkdam**, Nu: 2505, 2 Haziran 1317/15 Haziran 1901.

yayılmasına vesile olmuştur. Osmanlılar Balkanlara ve Avrupa'ya İslami unsurlarla birlikte kültürel yeni özellikleri de taşımışlar, fethettikleri bölgelere adalet, emniyet ve barış götürmüşlerdir.

Necib Âsım'a göre, Osmanlıların maddi ve manevi başarılarının ispatı, bütün imparatorluk sınırları içine yayılmış olan medeniyetti. Sultanlar herkesin faydasına sayısız köprü, han, hamam, çeşme, medrese ve kütüphaneler yaptırmışlar ve buraları terk ederken de yaptıklarını olduğu gibi bırakmışlardır. Bu onların kültürel ve toplumsal ilerlemelerinin bir delilidir. Osmanlılar tam bir barış ve huzur sağlayabilmek için adalete ve hoşgörüye büyük önem vermişler, Osmanlı ülkesinde yaşayan gayrimüslimlerin dillerine, dinlerine, eğitimlerine müdahale etmemişlerdir. Necib Âsım, Avrupalıların hatta bazı Osmanlıların Osmanlı teriminin bütün vatandaşlara verilmesinin 1839 "*Gülhane Hatt-ı Humayun*" ile başladığını iddia etmelerine rağmen gerçekte bu terimin çok eski zamanlardan beri ırk veya inanç farkı gözetilmeden bütün Osmanlılar için kullanıldığını belirtmiştir. Necib Âsım ve döneminin yazarları Osmanlı tarihine Türk tarihinin bir bölümü olarak bakmaya başlamışlardır. Böylece Osmanlı devleti bir Türk devleti olarak görülmeye başlanmıştır. Hanedanlık esasının yerini Türklük esasına almaya başlamıştır. Necib Âsım, Türkleri imparatorluğun "*yönetici milleti*" olarak adlandırmıştır. O, Osmanlıları eski devirlerdeki büyük Türk devletlerinin mirasçısı olarak görmüş ve Osmanlıların geçmişte olduğu gibi bu günde Türkçülüğe hizmet ettiklerini belirtmiştir. O'na göre, Osmanlı imparatorluğu İslâmi değerlerin yanı sıra, Türklük esasına üzerine kurulmuştur. Devletin Osmanlı adını alması Türklerin eskiden beri devleti hanedan adıyla anmalarının bir sonucudur.⁴⁹

XIX. yüzyılın sonlarında ve XX. yüzyılın başlarında ortaya çıkan siyasi, askeri ve kültürel gelişmeler Necib Âsım'ın Türklüğe olan bakış açısını değiştirmiştir. Türklere dil ve etnik köken açısından yaklaşmaya başlayan Necib Âsım, Osmanlı Türkleri ve Osmanlı dışındaki Türkler arasındaki tarihi ve kültürel özellikleri vurgulamaya başlamıştır. Türkler kendilerini Asya ve Avrupalıları da içine alan yaygın olarak "*Turanlı*" diye bilinen bir ırkın önemli bir parçası şeklinde gören dil, tarih ve ırk teorilerinden beslenmişlerdir.⁵⁰

⁴⁹ Kushner, a.g.e., s.84-85.

⁵⁰ Kushner, a.g.e., s.91.

Necib Âsım farklı platformlarda bir yandan yukarıdaki görüşlerini dile getirirken, diğer yandan da tarih metodolojisi konusundaki görüşlerini açıklamaya çalışmıştır. Örneğin, edebiyatın, tarihçilik için önemli bir disiplin olduğuna inanan Necib Âsım, atasözleri ve halk türküleri gibi milletin millî vicdanını yansıtan eserlerin tarihçiler tarafından önemsenmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.⁵¹

Tarih yazımında öne çıkan tartışmalardan biri de nesnellik ve tarafsızlıktır. Necib Âsım, tarihçinin tarihi olayları, olduğu gibi aktarmasını, sebep ve neticelerini arayıp bulmasını, kendi zaman ve şartları içerisinde değerlendirmesini ve tarafsız bir şekilde okuyucuya sunmasını çok önemsemiştir.⁵²

Türkler hakkında yazılan bazı eserler de tartışma konusu olmuştur. Necib Âsım, Tanin Gazetesi'ndeki bir yazısında, meşhur *Hammer Tarihi*'ni Osmanlılar aleyhinde bazı yanlış hükümlerinden dolayı eleştirmiştir.⁵³ Daha sonra bu konudaki tutumunu yumuşatarak Hammer'in tarihinin Avrupa vesikalarını ihtivâ etmesi bakımından önemli bir eser olduğunu, ancak, Osmanlı tarihine ait vesikaların toplanılarak, tetkiki ve tasnifi için bir encümen kurulmasını teklif etmiştir.⁵⁴ Her ne kadar Hammer'in tarihi, Türkler aleyhinde bazı ön yargılar barındırsa da, metot ve içerik bakımından önemli bir eser olduğu Necib Âsım tarafından da kabul edilmiş görünmektedir.

Bir başka metodolojik mesele de, Osmanlı tarihinin zaman ve mekân açısından nerede yer alacağına ilişkindir. Bu hususta Necib Âsım, özellikle Osmanlılardan önceki Türk tarihine de önem verilmesini istemiş, Osmanlılardan önce birçok devlet kurmuş olan Türklerin tarihi layıkıyla bilinmeden Osmanlı tarihinin tam olarak anlaşılamayacağını savunmuştur.⁵⁵ Necib Âsım Osmanlı tarihinde kullanılacak kaynaklar konusunda özetle şöyle bir çerçeve çizmektedir; Selçukluların son zamanları ile Anadolu beyliklerinin ilk zamanları bu dönemlere ait eser ve vesikaların incelenmesiyle aydınlatılmalıdır. Osmanlıların ilk zamanlarını aydınlatmak için Feridun Bey'in Münşeât'ının ilk nüshalarını bulmak gereklidir. Feridun Bey'in eserine dâhil olmayan belgelerin bir kısmı ise Viyana, Berlin, İngiltere, Vatikan

⁵¹ Necib Âsım, "Atalar Sözü ve Osmanlı Tarihi", **Bilgi Mecmuası**, C. 1, Sayı 6, Nisan 1330/Nisan 1914, s. 661.

⁵² Necib Âsım, Mehmed Ârif, **Osmanlı Tarihi**, C. I, İstanbul 1335 (1919), sunuş bölümü.

⁵³ Necib Âsım, "Tarih-i Osmanî", **Tanin**, Nu. 268, 19 Mayıs 1325/1 Haziran 1909, s. 3.

⁵⁴ Necib Âsım, **a.g.m.**, s. 4.

⁵⁵ Necib Âsım, **a.g.m.**, s. 3.

müzelerinden temin edilmelidir. Aşıkpaşazâde, Oruç Bey, Neşrî, Hadîdî, İdris-i Bitlisî gibi ilk Osmanlı tarihlerine ait nüshalar toplanmalı, mukayese edilerek sıhhatine hüküm olunanlar me haz (kaynak) kabul edilmelidir. Tacü't Tevârih'ten sonraki eserler yıllıklar şeklinde düzenlenmiş olmalarına rağmen, daha sansür kelimesinin bilinmediği zamanlarda bile basımları esnasında sansüre uğradıkları için yazma nüshaları ile mukayese edilmelidir. Şehir tarihleri ve gayrimüslim vatandaşlar tarafından yazılmış Ermenice ve Rumca tarihlere de ihtiyaç vardır. Latince, Sırpça, Macarca, Rusça, Fransızca, İngilizce me hazlar da kullanılmalı, Avrupa müzelerindeki eski eserlerimiz tetkik edilmelidir.⁵⁶

Mükemmel bir Osmanlı tarihi yazımı konusunda herkes hemfikir olmakla beraber bu konudaki düşüncelerin farklı olduğu söylenebilir. Necib Âsım, böylesi bir tarih araştırmasının bir kişi tarafından yapılamayacağına inanmış, tarih araştırmalarının kurulacak bir Osmanlı akademisine havale edilmesini teklif etmiştir.⁵⁷

Kısacası, 1860'lardan II. Meşrutiyet'in sonuna değin, tarih araştırmaları ile Türklük şuuru karşılıklı olarak birbirlerini beslemişlerdir. Bu bağlamda, Necib Âsım, Türk tarihine ve Türk dünyasına milli ve bütüncül bir tarih anlayışı çerçevesinde yaklaşmıştır. Kaleme aldığı eserlerinde bu anlayışın izlerini görmek mümkündür.

C. Tarih Alanındaki Eserleri

Necib Âsım, tarih konusunda birçok kitap ve makale yazmıştır. Yazarın kitaplarından 10'una ulaşılmış ve kritiği yapılmıştır. Tarih konusundaki makalelerinden ise İkdam Gazetesi'nden 5, *Türk Yurdu Dergisi*'nden 6, *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuasından* 21 ve *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuasından*⁵⁸ 5 makalesine ulaşılmıştır.

Tarih Alanındaki Kitapları

Necib Âsım'ın, Türk tarihine dair geniş bir yelpazede kitap, makale vs. çalışmaları mevcuttur. Necib Âsım, bu çalışmalarında, bir yandan tarih yazımı ve metodolojisi konusundaki düşüncelerini, diğer yandan da, Türklerin tarihi kökenlerini, diğer medeniyetlere katkılarını, yerli ve yabancı kaynaklara

⁵⁶ Necib Âsım, **a.g.m.**, s. 3.

⁵⁷ Necib Âsım, **a.g.m.**, s. 3.

⁵⁸ Aykut, Kazancıgil, Ayhan Vergili; "İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Mecmuası (İnceleme ve Dizin)", **TÜBAR**, Sayı 12, Güz 2002, s.27-40.

dayanarak ortaya koymaya çalışmıştır. Necib Âsım'ın tarih konusundaki eserleri, bu konudaki çalışmalara kaynaklık etmesi bakımından da oldukça önemlidir.

Türk Tarihi

Necib Âsım'ın, bu kitabı üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölüm, *Asya-Arazi*, II. bölüm, *Türklerin Ashı*, III. Bölüm ise *Türkler ve İslamiyet* adını taşımaktadır.

Necib Âsım *Türk Tarihi* adlı kitabının başlangıç kısmında bu kitabı ne amaçla yazdığını açıklamıştır. Necib Âsım'a göre, Türkler ve Moğollar, Çin ve İran medeniyetleri arasında bir köprü vazifesi görmüş iki kavimdir. Bu iki kavim, önemli medeniyetlere eşiklik etmişlerdir. Çin medeniyetini İran'a, İran medeniyetini Çin'e taşıyan da Türkler ve Moğollardır. Necib Âsım Türkler ve Moğollarla ilgili bazı Batı, Arap ve Farisi müverrihlerinin aşağılayıcı tavırlarına da karşı çıkmıştır. Necib Âsım, Türkler ve Moğollarla ilgili ciddi ve müstakil bir tarih eserinin yazılmadığını, bunun da büyük bir kayıp olduğunu belirterek bu kitabın yazılmasının asıl nedeninin de bu olduğunu belirtmiştir.⁵⁹ Acem ve Tacik tarih yazarlarının Türk ve Moğol medeniyetlerinin tarihini gerçeğe aykırı olarak yazdıklarını iddia eden Necib Âsım, kitabında bunun aksini ispatlamaya çalışmıştır. Necib Âsım, Türk ve Moğol kavimlerinin vahşi ve cahil olmayıp, kendi dönemlerinin ahlaklı ve faziletli birer topluluk olduklarını savunmuştur.⁶⁰ Necib Âsım, kitabını yazarken birçok eserden yararlandığını, ancak bunların içinde *Léon Cahun*'un "*Introduction a l'histoire de Asie, Les Turces et les Mongles*" adlı eserinin ayrı bir yeri olduğunu vurgulamıştır.

Bütüncül bir tarih anlayışı çerçevesinde ele alınan bu eser, Türkçü tarih anlayışının ilk örneği sayılabilir. Günümüz modern tarih anlayışı açısından değerlendirildiğinde eser, bu anlayışı tam olarak yansıtmasa da dönemin tarihe bakış açısında önemli bir çığır açmış ve olumlu tepkiler almıştır.⁶¹

⁵⁹ "Etrak-ı bî-idrak falan diye koca bir milleti tezyif etmekten utanmayan ve münevver diye geçinenlerin gazezlerini red ile millî tarihimizi yine onların eserleri ile ispat edeceğiz". Necib Âsım, **Türk Tarihi**, s.3-7.

⁶⁰ "Türklerin ve Moğolların ahval-i kadimesinde Romalılar, Yunaniler, Arabların zaman-ı cahiliyetinde görülen şeylerin hiçbirisi değilse de pek çoğu görülmez. Binaenaleyh eserimizi işte o suretle mütalâğa etmeği erbab-ı mütalâadan temenni ederiz.". Necib Âsım, **a.g.e.**, s.3-7.

⁶¹ Örneğin, Ziya Gökalp bu eser hakkında "1896'da İstanbul'a geldiğim zaman ilk aldığım kitap Léon Cahun'un tarihi olmuştu. Bu kitap sanki Türkçülük ülküsünü özendirmek üzere yazılmış gibidir. Nasıl ki Osmanlılar arasında Türkçülüğün gelişimi üzerinde Cahun'un

Necib Âsım'ın yazdığı Türk Tarihi kitabının bir diğer özelliği de *Atatürk*'ün bu kitabın hem orijinalini hem de Necib Âsım'a ait tercümesini altını çizerek okumuş olmasıdır.⁶²

Osmanlı Tarihi

Osmanlı Türkiye'sinde çağdaş tarihçilik anlayışının II. Meşrutiyet döneminde "*Tarih-i Osmanî Encümeni*"nin (TOE) kuruluşu (1909) ile başladığını söylemek mümkündür. TOE, 1909'da Padişah'ın 14 Zilkade 1327/27 Kasım 1909 tarihli iradesiyle, 12 üyeden oluşan bir kurum olarak faaliyetlerine başlamıştır.⁶³ Türkiye'deki bilimsel ve kurumsal tarih çalışmalarının ilk örneği olması ve mevcut birikimi 1930'lu yıllardaki Türk tarihçiliğine aktarması bakımından, Tarih-i Osmanî Encümeni, modern Türk tarihçiliği içerisinde önemli bir yere sahiptir. Encümen, tarih çalışmalarına temel olacak dergi ve eserlerle Türk tarihçiliğinin ilk bilimsel kurumu olmuştur. Böylece, modernleşme yolundaki tarih yazıcılığının mahiyeti ve misyonu yeniden tasarlanmıştır.⁶⁴ TOE'nin temel hedeflerinden biri de geniş çaplı bir Osmanlı tarihi yazılmasıdır. TOE, bu konudaki görevi Necib Âsım ve Mehmed Arif'e vermiştir. Meşakkatli bir çalışmadan sonra kaleme alınan "*Osmanlı Tarihi*" nin I. cildi ancak 1919'da yayımlanabilmiştir.⁶⁵ Ancak savaş ortamı, eser konusundaki tartışmalar, mali sıkıntılar gibi çeşitli sebeplerle bu çalışmanın devamı getirilememiştir.

Necib Âsım, bu eserde, Osmanlı Devleti'nin klasik anlamda kuruluşuna kadar Bizans, Ortadoğu ve Orta Asya tarihini ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaya çalışmıştır. Necib Âsım, kitabın giriş bölümünde kısaca tarihin anlamı ve önemi üzerinde durmuştur. Tarihi olayların günümüze ışık tuttuğunu, geleceğe ilişkin rehberlik ettiğini belirterek, tarihçinin olayları

eserinin önemli etkileri olmuşsa, Necib Âsım'ın yapıtı da Türkcülüğe ilişkin yeni eğilimler uyandırmıştır" demek suretiyle eser hakkındaki görüşünü belirtmiştir. Ziya Gökalp, *Türkcülüğün Esasları*, Kumsaati Yayınları, İstanbul 2003.s.12-13.

⁶² Haldun Eroğlu, "Mustafa Kemal Atatürk'ün Tarih Anlayışı İle İlgili Bazı Görüşler", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 29-30, Mayıs-Kasım 2002, s.78.

⁶³ Vahdettin Engin, Ahmet Şimşek, *Türkiye'de Tarih Yazımı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011, s.179.

⁶⁴ Ahmet Özcan, *Türkiye'de Popüler Tarihçilik (1908-1960)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011, s.112.

⁶⁵ Necib Âsım, Mehmed Arif, *Osmanlı Tarihi*, Tarih-i Osmanî Encümeni tarafından neşr olunmuştur, I. Cilt, Medhal ile Bidayet-i Zuhur-ı Osmanî ve Ahd-i Osman Han Gaziyi muhtevidir, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul, 1335 (1919), 638 sayfa+fihrist.

tahrif etmeden olduğu gibi yansıtması gerektiğine hükmetmiştir. Tarihte ilim ve medeniyete hizmet edenlerin ayrı bir yeri olduğunu belirten Necib Âsım, bu noktada şunları söylemiştir: “*Hadiselerin bir nazarla esbab ve netayicini arayıp bulmak, tahkik ve tetkik ile bitaraf-ı kariyenin mütalaasına arz etmek, her safhasını ayrı ayrı tahlil ve teşrih eylemek, bir hadiseyi faal ve alakadarlarının tarz-ı takririne ve zaman-ı zuhurinin telakki ve tefekkürüne göre muhakeme etmek velhasıl hadiseyi ve amellerini ve muasırlarını canlandırıp söyletmek lazımdır.*”⁶⁶ Görüldüğü üzere Necib Âsım günümüz modern tarih yöntemindeki tarih ve tarihsel olay kavramlarına bakışını o dönemde açık bir şekilde ortaya koymuştur. Necib Âsım, tarihsel bir olayın bir bütün olarak ele alınmasını ve tarihçinin de tarihsel olayın gerçekleştiği dönemin insanı olması gerektiğini söylemiştir.

Osmanlı Tarihi kitabını mükemmel ve mufassal bir Osmanlı Tarihi ortaya koymak amacıyla yazdığını belirten Necib Âsım, tarihin ibretlik derslerle dolu olduğunu, ondan istifade etmek gerektiğine inanmıştır. Osmanlı tarih yazarlarının eserlerini ve üsluplarını da tenkit eden Necib Âsım, bunların ancak edebi birer eser mahiyetinde olabileceğini vurgulamıştır. Necib Âsım’a göre, Osmanlı’da vakanüvisler dışında döneminin olaylarına tanıklık edenlerin eserleri de oldukça önemlidir. Necib Âsım, Osmanlı Tarihi’ni yazarken, her türlü vesikannın değerlendirileceğini, bu minvalde Osmanlı’nın sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel, askeri vb. bütün yönlerinin de ele alınacağını belirtmiştir. Birinci ciltte Osmanlı Tarihi’ne bir zemin hazırlamak maksadıyla Türklerin aslı, İslam öncesi Türkler, Türk boyları, İslamıktan sonra Türkler ve Osmanlı Devleti’nin kurucusu Osman Han Gazi’yi nakledeceğini beyan etmiştir.⁶⁷

Celalüttin Harezemşah

Necib Âsım’ın *Şehabeddin Ahmedünnesevi*’nin eserinden tercüme ederek hazırladığı bir kitaptır.⁶⁸ Necib Âsım’ın bu tercümesi, 158 sayfa ve 108 fasıldan oluşmaktadır. Necib Âsım, kitabın Celalüttin Harezemşah’ın ölümünden on yıl sonra yazıldığını, dolayısıyla tarafsız ve gerçekleri yansıtan

⁶⁶ Necib Âsım, Mehmed Arif, **a.g.e.**, s.1-5.

⁶⁷ Necib Âsım, Mehmed Arif, **a.g.e.**, s.1-5.

⁶⁸ Eserin asıl adı, *Siret-i Sultan Celâlüddin Menkübretidir*. Necib Âsım eserin 667 (10 Eylül 1268-31 Ağustos 1269) tarihinde yazıldığını belirtmiştir. Necip Âsım, **Celâlüttin Harezemşah**, Maarif Vekâleti, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul 1934, (158 sayfa).

bir eser olduğunu belirtmiştir.⁶⁹ Kitaba bir sunuş yazısı yazan *Mükrimin Halil (Yinanç)*, Necib Âsım'ın aslını bozmadan kitabı tercüme ettiğini belirtmiş, *Harezemşahlar Tarihi*'nin ve bilhassa Moğol istilasının belli başlı kaynaklarından olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca bu eseri ilim âlemine kazandırdığı için de Necib Âsım'a teşekkürlerini sunmuştur.⁷⁰

Necib Âsım, kitabın başlangıç kısmında kısaca müverrihlik konusuna değinmiş, müverrihlerin kendilerinden önce gelenlerin eserlerine biraz bir şey ekleyip çıkararak kendi dönemlerinde yaşananlardan bir iki şey naklettiklerinden şikâyet etmiş, bunların insana bir şey kazandırmadığını belirterek; *“müverrih var müverrihcik var, ikisi arasında da büyük fark var; bahsettiklerini görüp yazmak başka, kalan eser ve izleri gözden geçirip tasvir eylemek yine başka”* sözleri ile müverrihlere ilişkin yorumunu dile getirmiştir. Necib Âsım, kendi amacının *“Başlıca düşüncemiz vakaların izini çizmek, hatıralarını ebedileştirerek, onlardan tecrübeyi esas alacak malumatı çıkarmak”* olduğunu ifade etmiştir.⁷¹

Necib Âsım, kitabın başında Moğolların yıkıcılığından bahsederek, hem Orta Asya'daki Türk devletlerine hem de Anadolu Selçuklu Devleti ve medeniyetine büyük zararlar verdiğini ve bu durumun Türkleri çok gerilettiğini ileri sürmüştür. Ancak, daha sonraki yüzyıllarda Moğolların bir kısmı Müslümanlığı ve Türklüğü benimsemişler (Hüseyin Baykara, Uluğ Bey, Babürşah, Timur gibi) ve büyük medeniyetler kurmuşlardır. Necib Âsım, yine aynı eserde Oğuz Türklerinden Celalüttin Harezemşah'ın milletinin istiklalini korumaya çalışan mümtaz bir kişi olduğuna değinmiştir. Necib Âsım kitabın ağıdalı olan dilini sadeleştirerek yayıma hazırlamıştır.⁷²

Sitler (İskitler)

Bu eser, Yunanlı tarihçi Herodot'un tarihinde yer alan İskitlerle ilgili kısmın tercümesidir. Necib Âsım:

“Miladdan 386-406 sene-i mukaddem bir hayat olan şeyhü'l müverrihin Yunanlı Heradot'un tarihi meşhurundan kadim 'Sit' kavmi hakkındaki malumatı tercüme edilerek şu eser meydana getirildi. Sitler kurun-u evvelinin milel-i muazzimesinden me'dud

⁶⁹ Necip Âsım, a.g.e., s.7.

⁷⁰ Necip Âsım, a.g.e., s.3-4.

⁷¹ Necip Âsım, a.g.e., s.9-10.

⁷² Necip Âsım, a.g.e., s.6.

oldukları gibi (Heradot) da adeta tarihinin mucidi ve zamanının sıhhat-i tabii ve safvet-i bey'at itibariyle bir menşei münferide olduğundan şu risalecik hem Sitlerin ahval-i kadimesi hakkında malumat idinmek ve hem de takriben bundan 2300 yıl evvel yazılmış bir eserin numunesini görmek isteyenler için şayan-ı ehemmiyettedir".⁷³ demek suretiyle İskitlerin önemli bir kavim olduklarını ve tarihlerinin bilinmesi gerektiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra binlerce yıl önce yazılmış bir tarih eserinin önemini hala koruduğuna işaret etmiştir.

Gök Sancak

Necib Âsım bu eserinde Haçlı Seferleri ve Moğol İstilasası sırasında bir Müslüman, bir Hristiyan ve bir Payen'in (pagan) başından geçenleri anlatmıştır.⁷⁴

Osmanlı Tarihi Nüvisleri ve Müverrihleri

Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuasından ayrı olarak basılmıştır. Yayın tarihi bulunmamaktadır.

Türk Tarihi Umumiyesi

I. Kısım

Necib Âsım'ın bu eseri Osmanlı Tarihi adlı eserinin küçük bir bölümünü ihtiva eden ayrı bir basımdır. Eser 48 sayfadan oluşmaktadır. Eserin başlığı *Osmanlılardan Başka Türklerdir*.⁷⁵

II. Kısım

Necib Âsım'ın Osmanlı Tarihi eserinin ayrı basılan bir bölümüdür. Eser 96 sayfadan oluşmaktadır. Eserin başlığı ise *Osmanlılar*'dir.⁷⁶

⁷³ Necib Âsım, **Sitler**, Matbaa-ı Ebulziya, Konstantiniyye, 1310 (1895), s.2-3.

⁷⁴ Agop Dilaçar, "Necib Âsım Balhasanoğlu-Yazıksız", **Türk Dili**, Yıl 18, C. XIX, Sayı 210, Mart 1969, s. 807; Leon Cahun, **Gök Sancak** (Çev. Necib Âsım), Artin Asaduryan Şirketi Mürettebiye Matbaası, İstanbul, 1328 (1912), (336 sayfa).

⁷⁵ Necib Âsım, Mehmet Arif, **Türk Tarihi Umumiyesi I. Kısım**, Matbaa-i Hayriye Şürekâsı, İstanbul 1325 (1909).

⁷⁶ Necib Âsım, Mehmet Arif, **Türk Tarihi Umumiyesi II. Kısım**, Matbaa-i Hayriye Şürekâsı, İstanbul, 1325 (1909).

Tarih Alanındaki Makaleleri

Necib Âsım tarih konusunda birçok makale kaleme almıştır. Bu makalelerden bazılarının içeriği değerlendirilmiş, bazılarının ise konu başlıklarına yer verilmiştir. Söz konusu makaleler, bazı tarihi olaylardan bahsetmekle birlikte, Necib Âsım'ın tarihe bakış açısını yansıtmaktadır.

İkdam Gazetesi'ndeki Makaleleri

Necib Âsım; “Makale-i Mahsusa: İslamlarla Çinlilerin Münasebeti”, İkdam, Nu: 927, 13 Şubat 1897, s.3-4.

Necib Âsım; “Makale-i Mahsusa: İslamlarla Çinlilerin Münasebeti”, İkdam, Nu: 944, 7 Mart 1897, s.3-4.

Necib Âsım; “Makale-i Mahsusa: İslamlarla Çinlilerin Münasebeti”, İkdam, Nu: 980, 12 Nisan 1897, s.3-4.

Necib Âsım; “Makale-i Mahsusa: İslamlarla Çinlilerin Münasebeti”, İkdam, Nu: 985, 17 Nisan 1897, s.3-4.

Necib Âsım; “Makale-i Mahsusa: Tarih-i Osmanî Hakkında Bir Mütalaa”, İkdam, Nu: 927, 13 Şubat 1897, s.3-4.

Türk Yurdu Dergisindeki Makaleleri

Necib Âsım, Türk Yurdu dergisinde Türk tarihine ilişkin birçok makale kaleme almıştır. Bu makalelerin konusu ve içeriği aşağıdaki gibidir.

İçtimai Tarihimiz Üstüne Bir Tecrübe: Necib Âsım, bu makalesinde tarih kitaplarının artık padişahların hayatlarını anlatmaktan ibaret olmadıklarını, milletlerin sosyal ve ekonomik tarihlerine de yer verdiklerini belirterek bu konuda şunları söylemiştir;

“Fakat milletlerin şu dediğimiz yolda tarihini yazmak kolay değildir. Herhangi bir devirde bir milletin nasıl yaşadığını tiyatro sahnesinde veya bir tabloda gösterildiği gibi tasvir edebilmek için o devirdeki vak'aların hemen hepsini bilmek gerek”.⁷⁷ Türklerin henüz böyle bir tarih anlayışına ulaşamadıklarını, Avrupa'nın ise bunu gerçekleştirdiğini belirterek, Türklerin de bu anlayışla hareket etmelerinin zorunlu olduğunu dile getirmiştir. Necib Âsım, sosyal tarih konusundaki tarihi deneyimini bu makalede kısaca yansıtmaya çalışmıştır. Anadolu Selçuklularındaki özellikle devlet ricalindeki

⁷⁷ Necib Âsım, “İçtimai Tarihimiz Üstüne Bir Tecrübe”, **Türk Yurdu**, C. 8, Ankara 2001, s.59.

İran ve Arap kültürünün etkisini eleştirmiş, halkın ise kendi kültürünü yaşatmaya devam ettiğini belirtmiştir. Türklerde kadınların ekonomik alanda, erkeklerin ise askeri alanda ön plana çıktıklarını vurgulamıştır. Necib Âsım, *Ahilik* kurumunun sosyal ve ekonomik açıdan önemine dikkat çekerek, bu kurumun aynı zamanda güvenlik ve asayiş açısından da önemli olduğuna değinmiştir. Osman Bey'in de bir ahi başı olarak gazaya önem verdiğine işaret eden Necib Âsım, Anadolu Türk halkının sosyal ve ekonomik gelişimini Moğol istilalarının geciktirdiğini, buna rağmen Türk birlik ve bütünlüğünün korunduğunu vurgulamıştır.⁷⁸

İçtimaî Tarihimiz Üstüne Bir Tecrübe: Necib Âsım'ın bu makalesi Selçukluların sonu ve Osmanlı klasik dönemi hakkında kısa bir değerlendirmedir. Makale bir önceki makalenin devamı niteliğindedir. Necib Âsım'a göre beylikler döneminde Türk kültüründe önemli gelişmeler yaşanmış, birçok eser vücuda getirilmiştir. Necib Âsım, Selçuklular döneminde devlet kurumları dışındaki alanlarda İran etkisinin oldukça yoğun olduğunu, özellikle medreselerin İran ve Irak'tan gelen müderrislerin eline geçtiğini, böylece Anadolu'da İran dilinin ve edebiyatının hâkim olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Anadolu'daki İranlı mütefekkirlerin Moğol istilası sırasında Moğolların yanında yer aldıklarını, bunun Türkler arasında büyük bir nefrete dönüştüğünü iddia etmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin zayıflaması ve beyliklerin yeniden kurulmasıyla Türk kültür ve edebiyatının yeniden canlandığını söyleyen Necib Âsım, Türkçenin de gelişerek bir bilim dili haline geldiğini ve birçok eserin ortaya çıktığını belirtmiştir. Millî hareketin canlanması birçok tarikatın doğmasına da vesile olmuştur. Selçuklulardan sonra Anadolu'da ikinci Moğol tehlikesi Timur istilasıyla olmuştur. Necib Âsım'a göre Timur istilası belki Osmanlı devletini tam anlamıyla yıkamamışsa da manen feci sonuçlar doğurmuştur. Ona göre; *"Hâlbuki Timur istilası yalnız vahşiyane bir istila değildi. O aynı zamanda İran'ın harsını, ilmini ve edebiyatını her tarafa tamim eden bir istila idi. Timur bizim millî medeniyetimizi yıktı, bizi manen esir etti, medreselerimize taklitçilik, şerhçilik, haşiye hâkim oldu."* Necib Âsım, devlet teşkilatının da bu istila ile millîliğini kaybettiğini, birçok yabancınn devlet in tepe noktalarına yerleştiğini söyleyerek bu durumdan şikâyet etmiştir. Bu nedenle devlet yönetimi ile Anadolu halkı arasında büyük bir uçurum oluştuğunu vurgulamıştır.⁷⁹

⁷⁸ Necib Âsım, *a.g.m.*, s.-61.

⁷⁹ Necib Âsım, *a.g.m.*, s.136.

Necib Âsım, yazısında Fatih dönemine de bazı eleştiriler getirmiştir. Fatih'in yabancı dil, din ve kültür müverrihlerine çok yüz verdiğini, bunun da farkında olmadan Türk kültürünün gelişmesine zarar verdiğini iddia etmiştir. Necib Âsım *II. Murat*'tan sonra Türkçe eserlerin giderek azaldığını ve ilmin zayıfladığını ileri sürerek; “*Ebussuud, ilmi sülalesine tahsis ile ulema-i rüsumu çıkardı. Böylece ilim memleketten tard olmuş oldu.*”⁸⁰ Demek suretiyle Türk milletinin böyle tuzaklara düşmemesi gerektiğini belirtmiştir.

Moğolların Türklüğü Meselesi: Necib Âsım bu yazısında, *Doktor Rıza Nur*'un yazdığı “*Türk Tarihi*” adlı kitabının ikinci cildinin bir tenkidini yapmıştır. Özellikle Rıza Nur'un Moğollarla Türklerin bir millet olduğuna dair görüşlerini, delillerle çürütmeye çalışmış, Moğolların Türk medeniyetinin gelişmesindeki en büyük engel olduğunu vurgulamıştır.⁸¹

Mithat Paşa'nın Vatandan Çıkarılması: Necib Âsım, bu makalesinde, *Mithat Paşa*'nın Meşrutiyetin önemli bir şahsiyeti olduğunu dolayısıyla hem onun hem de döneminin daha iyi araştırılması gerektiğini ifade etmiştir.⁸² Necib Âsım, ayrıca, I. Meşrutiyetin ilk yıllarında özgürlük ortamının geliştiğini, fakat daha sonraki yıllarda özellikle basına ve fikir hayatına yönelik özgürlüklerin kısıtlandığını örnekler vererek açıklamaya çalışmıştır.

Halil Paşa'nın İdamı: Necib Âsım, bu yazısında, Osmanlı'nın bir devlet olarak ortaya çıkışında Çandarlı ailesinin önemli bir rolü olduğunu belirterek *Fatih Sultan Mehmet Han*'ın *Çandarlı Halil Paşa*'yı idam ettirmesini eleştirerek, Osmanlı'da Çandarlı etkisinin yok edilmesinin büyük sakıncalar doğurduğunu, devlet yönetiminin dönmelerin eline geçtiğini iddia etmiştir.⁸³

Türklük ve Türkçülük İzleri: Necib Âsım makalede *Reşit Saffet Bey*'in “*Türklük ve Türkçülük İzleri*” adlı eserini tanıtmış ve eser hakkındaki görüşlerini dile getirmiştir. Eserin millî tarihimize büyük bir hizmet verdiğini belirten Necib Âsım, Türk gençliğinin bu eseri mutlaka okuması gerektiğini söylemiştir. Necib Âsım Avrupa'da Türkoloji alanında önemli çalışmalar yapıldığını Türk gençliğinin bu konuda bilinçlendirilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.⁸⁴

⁸⁰ Necib Âsım, **a.g.m.**, s.138.

⁸¹ Necib Âsım, “Bir Aylık Neşriyat”, **Türk Yurdu**, C. 9, Ankara 2001, s.201-204.

⁸² Necib Âsım, “Mithat Paşa'nın Vatandan Çıkarılması”, **Türk Yurdu**, C. 3-23, Sayı 23, Kasım 1929, Ankara 2001, s.22-24.

⁸³ Necib Âsım, “Halil Paşa'nın İdamı”, **Türk Yurdu**, C. 11, Ankara 2001, s.63-65.

⁸⁴ Necib Âsım, “Türklük ve Türkçülük İzleri”, **Türk Yurdu**, C. 4-24, Sayı 29, Mayıs 1930, Ankara 2001, s.57-60.

Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuasındaki Makaleleri

TOE, 1328 Muharreminin yirmi sekizinci Çarşamba günkü toplantısında “*Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*” (*TOEM*) namıyla iki ayda bir kere seksen sayfalık bir mecmua yayımlanmasına karar vermiştir.⁸⁵ *TOEM* ilk kez modern Türk tarihçiliğini hakıyla temsil eden bilimsel bir dergi olmuştur. Osmanlı tarihi araştırmaları için bu mecmuada yayımlanan yazılar ve belgeler bugün de vazgeçilmez kaynak değerindedir. Saltanatın kaldırılması üzerine 1922’de Encümen, “*Türk Tarihi Encümeni*” adını almış ve mecmua da aynı adla çıkmaya başlamıştır.⁸⁶ Mecmuada Necib Âsım’ın da yazılarına yer verilmiştir. Bu yazıların başlık ve künyeleri şu şekildedir;

Necib Âsım; “Osmanlı Tarihi Nüvisleri ve Müverrihleri”, *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, Cüzü: 1, 1 Nisan 1326, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1328, s.41-52.

Necib Âsım; “Gazevet Hayrettin Paşa”, *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, Cüzü: 4, 1 Teşrin-i Evvel 1326, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1328, s.233-238.

Necib Âsım; “Mesihî Divanı (Divanlardan nasıl istifade olunur)”, *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, Cüzü: 5, 1 Kanun-ı Evvel 1326, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1328, s.300-308.

Necib Âsım; “Fevaid-i Gaza, Onbirinci Asırda Bizde Hayat-ı Cüdiye” *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, Cüzü: 9, 1 Ağustos 1327, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1329, s.542-550.

Necib Âsım; “Doktor Karaçon İmre”, *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, Cüzü: 8, 1 Haziran 1327, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1329, s.516-520.

Necib Âsım; “Osmanlı Tarihi Nüvisleri ve Müverrihleri, Şehnameciler”, *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, Cüzü: 7, 1 Nisan 1327, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1329, s.425-435.

Necib Âsım; “Osmanlı Tarihi Nüvisleri ve Müverrihleri, Şehnameciler”, *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, Cüzü: 8, 1 Haziran 1327, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1329, s.498-499.

⁸⁵ Özcan, a.g.e. s.114.

⁸⁶ Halil İnalçık, “Türkiye’de Modern Tarihçiliğin Kurucuları”, Vahdettin Engin, Ahmet Şimşek, *Türkiye’de Tarih Yazımı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011, s.179-181.

Necib Âsım; “Safvet Bey”, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, Cüzü: 24, 1 Şubat 1329, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1332, s.1517-1520.

Necib Âsım; “Vatanperverliğin Temasili Şahanesi”, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, Cüzü: 28, 1 Teşrin-i Evvel 1330, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1332, s.194-199.

Necib Âsım; “Müverrih Âsım Efendi'nin Metrukât-ı Tarihiyesinden Birkaç Parça”, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, Cüzü: 32, 1 Ağustos 1331, Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1333, s.553-554.

Necib Âsım; “Müverrih Âsım Efendi'nin Metrukât-ı Tarihiyesinden Birkaç Parça”, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, Cüzü: 39, Yedinci Sene, 1 Ağustos 1332, Hilal Matbaası, İstanbul 1334, s.168-186.

Necib Âsım; “Müverrih Âsım Efendi'nin Metrukât-ı Tarihiyesinden Birkaç Parça”, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, Nu: 40, Yedinci Sene, 1 Teşrin-i Evvel 1332, Hilal Matbaası, İstanbul 1334, s.203-210.

Necib Âsım; “Arif Bey”, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, Cüzü: 49-77, Sekizinci Sene İle On birinci Sene, 1 Nisan 1335 ile 1 Haziran 1337, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1340, s.123-125.

Necib Âsım; “Sultan Abdülaziz'in Avrupa Seyahati”, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, Nu: 49-62, Sekizinci Sene ile On Birinci Sene, 1 Nisan 1335 ile 1 Haziran 1337, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1340, s.91-102.

Necib Âsım; “Piri Mehmed Efendi Hatırası”, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, Nu: 62-77, On Birinci Sene ile On Üçüncü Sene, 1 Ağustos 1336 ile 1 Teşrin-i Sani 1339, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1340, s.134.

Necib Âsım; “Karesiye Müteallik İki Mühim Eser” Türk Tarihi Encümeni Mecmuası, Nu: 89, On Beşinci Sene, 1 Teşrin-i Sani, Matbaa-i Amire, İstanbul 1341, s.477-478.

Necib Âsım; “Üçüncü Selim Dönemine Ait Vesikalar”, Türk Tarihi Encümeni Mecmuası, Nu: 89, On Beşinci Sene, 1 Teşrin-i Sani, Millî Matbaa, İstanbul 1926, s.395-401.

Necib Âsım; “Maruzat”, Türk Tarihi Encümeni Mecmuası, Nu: 89, On Beşinci Sene, 1 Teşrin-i Sani, Matbaa-i Amire, İstanbul 1341, s.403-476.

Necib Âsım; “Divan-ı Türki Sultan Veled”, Türk Tarihi Encümeni Mecmuası, Nu: 92, On Altıncı Sene, 1 Mayıs 1926, Millî Matbaa, İstanbul 1926, s.191-196.

Necib Âsım; “İstanbul’da Balon”, Türk Tarihi Encümeni Mecmuası, Nu: 95, On Altıncı Sene, Teşrin-i Sani, 1926, Millî Matbaa, İstanbul 1926, s.379-380.

Necib Âsım; “Hoca Tahsin”, Türk Tarihi Encümeni Mecmuası, Cüzü 13:18, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul 1927, s.57-63.

Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuasındaki Makaleleri

Necib Âsım, Darülfünun Edebiyat Fakültesi mecmuasında daha çok dille ilgili makaleler yazmıştır. Bunun yanı sıra mecmuada az da olsa tarihe yönelik makalelerine de rastlanmıştır.

Necib Âsım; “Çin Tarihi (H. Cordier, 4. Cilt)”, İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Sene 2, Sayı 4, Eylül 1338, Evkaf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul 1338/1922, s.346-353.

Necib Âsım; “Tu-kiular-Yani; Türklere Dair Tarihi Vesikalar (Documents Historiques Surles Tou-Kioue-Turks, Stanislas Julien), Mütercimi: Necib Âsım”, İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Cilt 5, Sayı 4-5, Mart-Nisan 1927, Devlet Matbaası, İstanbul 1927, s.365-388.

Necib Âsım; “Tu-kiular-Yani; Türklere Dair Tarihi Vesikalar (Cilt 5, Sayı 4 ve 5’den Mâbad), Stanislas Julien, Mütercimi: Necib Âsım”, İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Cilt 6, Sayı 1, Kanunu-ı Sâni 1928, Devlet Matbaası, İstanbul 1928, s.123-156.

Necib Âsım; “Tu-kiular-Türklere Dair Tarihi Vesikalar (1. ve 2. Sayıdan Mâbad), Stanislas Julien), Mütercim: Necib Âsım”, İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Cilt 6, Sayı 3, Ağustos 1928, Devlet Matbaası, İstanbul 1928, s.325-358.

Necib Âsım; “Yıldırım Beyazıd Han’ın İntiharı”, İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Sene 2, Sayı 1, Mart 1338, Evkaf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul 1338/1922, s.78-79.

Sonuç

Hem Osmanlı hem de Cumhuriyet aydını olmayı başarabilen nadir simalardan bir olan Necib Âsım, aynı zamanda çok yönlü bir düşünürdür. Dil, tarih ve kültür alanlarında birçok eser ortaya koymanın yanı sıra yüzlerce makale kaleme almıştır. Zamanının çalışma şartları göz önüne alındığında onun bu üretkenliği takdire şayandır. Necib Âsım, dönemin çok satan gazetelerinden bir olan İkdam Gazetesinin Türkçü bir yayın organı haline gelmesinde büyük bir rol oynamıştır. Necib Âsım'ın tarih alanındaki araştırmalarının 1908'den sonra olgunlaştığı söylenebilir. Necib Âsım'ın bin bir emekle kaleme aldığı altı yüz sayfalık Türk tarihi, ilk defa bütün Türklerin köklü ve zengin bir tarihi mirasa sahip olduklarının bir ispatı niteliğinde bir eserdir. Necib Âsım, ilk Türk tarihi ile bu milletin manevi bir babası olmağa hak kazanmıştır.

Mehmed Arif'le birlikte yazdığı Osmanlı Tarihi adlı kitap, modern tarih yazımının ilk örneklerinden biridir. Her ne kadar yalnızca I. cildi yayımlanabilmiş ise de büyük bir çabanın ürünüdür.

Günümüz modern tarih metodolojisindeki tarih ve tarihsel olay kavramına yeni bir bakış açısı getiren Necib Âsım, tarihsel bir olayın bir bütün olarak ele alınmasını ve tarihçinin de tarihsel olayın gerçekleştiği dönemin insanı olması gerektiğini söylemiş, nesnellik ve tarafsızlık kavramlarının tarih yazımındaki önemine de dikkat çekmiştir.

Avrupa'da da tanınan bir ilim adamı olan Necib Âsım'ın, eserlerine atıflar yapıldığı da bir gerçektir. Paris'teki *Societe Asiatiqu*'nun (*La Société Asiatique*) üyeliğine kabul edilmesi, Peşte'de çıkan "*Keleti Szemle*", "*Revue ouralv-Altaique*" ve Paris'in "*Jurnal Asiatique*" gibi dergilerinde makalelerinin yayımlanması, bunun açık bir göstergesidir.

Necib Âsım, Türkçülüğün tarihinde de önemli bir yere sahiptir. Onun, Türkçülük fikrine bilimsel bir boyut kazandırdığı söylenebilir. Türkçülüğün şuurlu bir anlayış haline gelmesinde, dil ve tarih sahalarını içine alan ilmi ve büyük bir görüş olarak meydana çıkmasında Necib Âsım'ın büyük bir emeği vardır. Daha sonraları Ziya Gökalp tarafından sistemli bir ideoloji ve heyecanlı bir ülkü şeklinde ortaya konan Türkçülük cereyanının en büyük mümessilleri Necib Âsım, Veled Çelebi ve Emrullah Efendi'dir. Osmanlılık atmosferi içinde Türklük ruhunun hemen hemen kaybolmak tehlikesi geçirdiği günlerde, Necib Âsım ve arkadaşlarının millî ruhun canlanması için

gösterdiği gayretler, dil ve tarihimize karşı ilgi ve sevgi uyandırmak maksadıyla yaptıkları çalışmalar bugün minnetle anılacak büyük hizmetlerdir. Necib Âsım'ın hem askeri okullarda hem de Darülfünun'da hocalık yaparken millî tarih şuuruna sahip binlerce genç yetiştirmiştir. Bu gençler Cumhuriyet Türkiye'sinin kurulmasında önemli bir rol üstlenmişlerdir.

Necib Âsım'ın tarih anlayışının bilimsel ve bütünsel tarih anlayışını tam olarak yakaladığı söylenemez. Onun tarihsel olaylara bakışı daha çok siyasi ve askeri konuları kapsamaktadır. Fakat tarih konusundaki gayretli çalışmaları da göz ardı edilemez. Necib Âsım'ın eserleri millî ruhun canlanmasında etkili olmuştur. II. Meşrutiyet döneminin siyasal atmosferi Necib Âsım'ın eserlerine de sirayet etmiştir. O'nun çalışmalarında Türk kültürünü ve medeniyetini ortaya çıkarmak, Türklere anlatmak amacıyla olduğu görülmektedir. Meşrutiyet döneminde Türk milletine kendi dilini, tarihini ve kültürünü tanıtmaya çalışan Necib Âsım, millî kültürün oluşması için bıkmadan usanmadan çalışmıştır. Çalışmaları metodolojik olarak zayıf kalsa da, o araştırmalarında hem yerli hem de Batılı kaynakları kullanarak, modern tarih anlayışının temellerinin atılmasında önemli katkılar sağlamıştır.

Hem Meşrutiyet, hem de bir Cumhuriyet aydını olan Necib Âsım, Fikir ve görüşleriyle, millî ve üniter bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında önemli rol oynamıştır. Necib Âsım'ın dil ve tarih konularında yazdığı eserleri ve makaleleri, Türk Milliyetçiliği fikri üzerine yapılan çalışmalara da kaynaklık edecek derecede önemlidir.

Kaynakça

Arşivler

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, MF. MKT. 654/41.

BOA, MF. MKT. 788/57.

BOA, MF. MKT. 695/67.

BOA, MF. MKT. 1152/80.

BOA, MF. MKT. 1242/88.

BOA, BEO, 3778/283323.

BOA, BEO. 3806/285379.

BOA, BEO. 3857/289216.

BOA, BEO. 4241/318058.

BOA, BEO. 3706/277949.

BOA, BEO. 3796/284630.

Kitaplar

Akçuraoğlu Yusuf, **Türk Yılı 1928**, (Haz. Arslan Tekin-Ahmet Zeki İzgör), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2009.

Banarlı, Nihat Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, Fasikül 14, Devlet Kitapları, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1983.

Cahun, Leon, **Gök Sancak**, (Çev. Necib Âsım), Artin Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, İstanbul, 1328 (1912).

Engin, Vahdettin, Şimşek, Ahmet, **Türkiye'de Tarih Yazımı**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011.

İzbudak, Veled Çelebi, **Hatıralarım**, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1946.

Kushner, David, **Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu**, 1876-1908, (Çev. Şevket Serdar Türet-Rekin Ertem-Fahri Erdem), Kesit Yayınları, İstanbul 2009.

Mehmet Ali Ayni, **Darülfünun Tarihi**, Pınar Yayınları, İstanbul 1995.

Necib Âsım, Mehmed Arif, **Osmanlı Tarih**, I. Cilt, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1335 (1919).

Necib Âsım, Mehmet Arif, **Türk Tarihi Umumiyesi II. Kısım**, Matbaa-i Hayriye Şürekâsı, İstanbul, 1325.

Necib Âsım, Mehmet Arif, **Türk Tarihi Umumiyesi I. Kısım**, Matbaa-i Hayriye Şürekâsı, İstanbul 1325.

Necib Âsım, **Sitler**, Matbaa-ı Ebulziya, Konstantiniyye, 1310.

Necib Âsım, **Türk Tarihi**, Matbaai Amire, İstanbul 1316 (1900).

Necip Âsım, **Celâlüttin Harezemşah**, Maarif Vekâleti, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul 1934.

Öksüz, Yusuf Ziya, **Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi**, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara 2004.

Özcan, Ahmet, **Türkiye'de Popüler Tarihçilik (1908-1960)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011.

Öztürk, Kazım, **Türk Parlamento Tarihi**, TBMM III. Dönem 1927-1931 Cilt III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1995.

Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, Kumsaati Yayınları, İstanbul 2003.

Makaleler

Akagündüz, Ümüt, “II. Meşrutiyet Yılları Düşünce Dünyamızda Tarih ve Tarih Yazımı Üstüne”, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Yıl 11, Sayı 21, Bahar 2015, 4-30.

“Necib Âsım, “Ölümünün 20. Yılı Münasebetiyle”, **Türk Yurdu**, Sayı 241, Şubat 1955, s.597-603.

Bahaî, “Necib Âsım Bey Efendi (Teracim-i Ahval)”, **Malumat**, Sayı 73, 11 Mart 1897, s.499-507.

Dilaçar, Agop, “Necib Âsım Balhasanoğlu-Yazıksız”, **Türk Dili**, Yıl 18, C. XIX, Sayı 210, Mart 1969, s. 805-807.

Eroğlu, Haldun, “Mustafa Kemal Atatürk’ün Tarih Anlayışı İle İlgili Bazı Görüşler”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 29-30, Mayıs-Kasım 2002, s.75-85.

Hisar, Abdülhak Şinasi, “Veled Çelebi ve Necib Âsım” , **Türk Yurdu**, Sayı 244, Mayıs 1955.

Kazancıgil, Aykut, Ayhan Vergili, “İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Mecmuası (İnceleme ve Dizin)” , **TÜBAR**, Sayı 12, Güz 2002, s.27-40.

Necib Âsım, “Atalar Sözü ve Osmanlı Tarihi”, **Bilgi Mecmuası**, C. 1, Sayı 6, Nisan 1330, s. 661-663.

Necib Âsım, “Bir Aylık Neşriyat”, **Türk Yurdu**, C. 9, Tutibay Yayınları, Ankara 2001, s.201-204.

Necib Âsım, “Bir Aylık Neşriyat”, **Türk Yurdu**, C. 9, Tutibay Yayınları, Ankara 2001, s.201-204.

Necib Âsım, “İçtimai Tarihimiz Üstüne Bir Tecrübe ”, **Türk Yurdu**, C. 8, Tutibay Yayınları, Ankara 2001, s.136-138.

Necib Âsım, “İçtimai Tarihimiz Üstüne Bir Tecrübe”, **Türk Yurdu**, C. 8, Tutibay Yayınları, Ankara 2001, s.59-62.

Necib Âsım, “Mithat Paşa’nın Vatandan Çıkarılması”, **Türk Yurdu**, C. 3-23, Sayı 23, Kasım 1929, Tutibay Yayınları, Ankara 2001, s.22-24.

Necib Âsım; “Türklük ve Türkçülük İzleri”, **Türk Yurdu**, C. 4-24, Sayı 29, Mayıs 1930, Tutibay Yayınları, Ankara 2001, s.57-60.

Necib Âsım; “Halil Paşa'nın İdamı”, **Türk Yurdu**, C. 11, Tutibay Yayınları, Ankara 2001, s.63-65.

Parlak, Mustafa, “Ahmet Midhat Efendi'nin Türkçülük Anlayışı”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 3, Kayseri 1989, s.543-555.

Şapolyo, Enver Behnan, “Necib Âsım”, **Ülkü**, C. 6, Sayı 35, 1936, s.341-343.

Uçman, Abdullah, “Necip Âsım Yazıksız” , **DİA**, C. 32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s.493-494.

Sürelî Yayınlar

Tercüman-ı Hakikat

İkdam

Tanin

Tezler

Çelen, Mehmet Kaan, **II. Meşrutiyet Döneminde Tarih Düşüncesi**, yayımlanmamış doktora tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Edirne 2013.

Oral, Mustafa, **İmparatorluktan ulusal Devlete Türkiye’de Tarih Anlayışı (1908-1937)**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002.

Ansiklopediler ve Sözlükler

Türk Ansiklopedisi

EKLER

Ek-1

Bahai (Veled Çelebi İzbudak) Efendi'nin Malumat Mecmuasında, Necib Âsım hakkında yazdığı makalenin ilk sayfası (Malumat, Sayı 73, 11 Mart 1897)

Ek-2Osmanlı Tarihi İsimli Eserin I. Cildine Ait Başlıklar⁸⁷

Bab-1 Evvel: Türkler
I. Fasıl: Türklerin Aslı ve Menşei/ Tevsii ve İntişarı/ Esbab-ı Tarik Muhaceret/Kiblel Tarih-i Vukuat: Oğuz Han, Türk, Turani, İskit, Hun tabirlerinin iştikakı ve tarifi
II. Fasıl: Garb Türkleri: Sakalar, Sukütlular, Sarmatlar /Şark Türkleri Hiyuniğ-nüler, Hiyüing-nu Devleti'nin İkiye İnkısamı/ Şark Tatarları: Tünuğhu Yahud Seyhanyiler, Cücenler/ Şarktan Garba Hicret Eden Türkler: Su'lar, Alanlar, Yuşiler, Garp Hunları, Abarlar/ Türk Hakanlığı: Teşkili, İkiye İnkısamı/ Şark Türk Hakanlığı Seyhintüler?/ Garp Türk Hakanlığı Sasaniyenin Siyaseti/ Garpta Teşekkül Eden Türk Milletleri Bulgarlar, Hazarlar
III. Fasıl: Zuhur-u İslâm/Garbi Türk Hakanlığı'nın İnkirazı, Garp Türkleri Arasında Fetret, Türkeşler/Garp Türkleri ile Müslemin Arasında Muharebat/Garpların Maveraünnehri İstilasası, Karluklar, Al Sama'nın Maveraünnehirde Hükümeti, Garp Türkleri Arasında İslamiyetin Duhül ve İntişarı/Hazarlar İle Müslimin Arasında Muharebat, Hazarların İnkirazı, Peçenekler, Uzlar Yahud Kıpçaklar/ Şark Türkleri Uygurlar, Kiye-Kilüsiler, İlk Hanlar, Şatu Türkleri, Hatalar, Karahtalar, Niyüçiler/ Memaliki İslamiyede Türkler; Bağdattan Emirül Ümeralar, Tolunlar, İhşitler, Gazneviler/ Selçukiler; Evel Ahval ve Tesisi Hükümet, İnkısamı: İran: Horasan ve Irak Acem, Kirmar, Halep ve Şam Artuklar, Atabekler, Danişmendler, Ahlat Şahları, Rum Selçukileri, Harezemşahlar/ Moğollar: Türkler Elinde Olan Memalikin İstilasası
IV. Fasıl: Türklerde Hayati İçtimaiye ve Siyasiye, Din, Ulüm ve Fünun, Sanayi/ Ahali: Tebayi Esasiye, Hayat-ı Hususiye, Hayat-ı Aile/ Hükümdarlar/ Esas Hükümet:/ İdare-i Hükümet:/ Ahali ve Mali: Vergiler, Meskükat/ Siyaset ve Kavanin: Hukuk ve Ceza/ Askerlik: Ordu/ Din ve Mezahib/ Edebiyat: Yazı, Lisan, Edebiyat/ Sanat: Sanayi-i Nefise, Sanayi-i Adiyeh/ Ticaret: Yollar/ Felahat
Bab-1 Sani: Bizans Devleti
I. Fasıl: Rumluğun Tevsii ve İntişarı, Heyeti Müstefli İçtimaiye Hali İktisabı, Konstantiniye'nin Pay-ı Taht İttihazı, Roma İmparatorluğu'nun İnkısamı/ Şark İmparatorluğu/ İraklis Hanedanlığının Zuhuru

⁸⁷ Bu başlıklar eserin Osmanlıca aslından çevrilerek verilmiştir.

II. FASIL: Garplarla Muharebat/ İsavuzus Hanedanlığı/ Makedonya Hanedanlığı/ Bulgarlar Üzerine Muzafferiyat, Ermenistan, Gürcistan, İbarya'nın İstilasası

III. FASIL: Makedonya Hanedanı'nın İnkirazı, Komenyenüsler ve Dukaslar, Türklerin Taarruzları, Ermenistan, Anadolu İstilaları/ İstanbul'da Latin İmparatorluğu: Paleologuslar/ Bizans Vücudu Siyasiyesinde Etnoğrafyaca Hasıl Olan Tağyirat ve Tahvilat/

IV. FASIL: Bizanslılarda Hayat-ı İçtimaiye ve Siyasiye/ Zadeğân/ Kilise/ İmparatorlar/ Sanat, Hükümet, Umur-u Dahiliye ve Maliye/ Kuvvayı Berriye ve Bahriye/ Mezahib-i Ahlâk

V. FASIL: Bizansta Edebiyatı/ Yunan Edebiyatı/ Dokuzuncu Asrın Ortalarına Kadar Bizans Edebiyatı/ İmparatorluğun Sekavetine Değın Edebiyatta Devri Teceddüd/ Bizans Edebiyatının Bizans Vücudu İçtimaiyesi Haricine İntişarı/ Tekâmül-ü Sanai/ Bizans Sanatında Teceddüt/ Ticaret

Bab-ı Salis: Anadolu ve Rum İli Ahvali

I. FASIL: Anadolu Ahvali: Rumi Selçuki Devleti'nin İnhitatu/ Moğolların Tağlibi Tağallibi/İnkiraz/ Devleti İlhanienin Anadolu Valileri, Al Ertana, Sultan Burhaneddin-i Ahmed/ Karamanoğulları, Hamidoğulları, Kastamonu Beyliği, Germiyan Beyliği, Karasi Oğulları, Aydın Oğulları, Saruhan Oğulları, Menteşe Oğulları

II. FASIL: Rum İli Ahvali/ Bizans İmparatorluğu'nun Son Zamanı/Bulgarlar/Sırlar/Eflak ve Boğdan/Bosna ve Hersek, Arnavutluk

Devlet-i Osmaniye

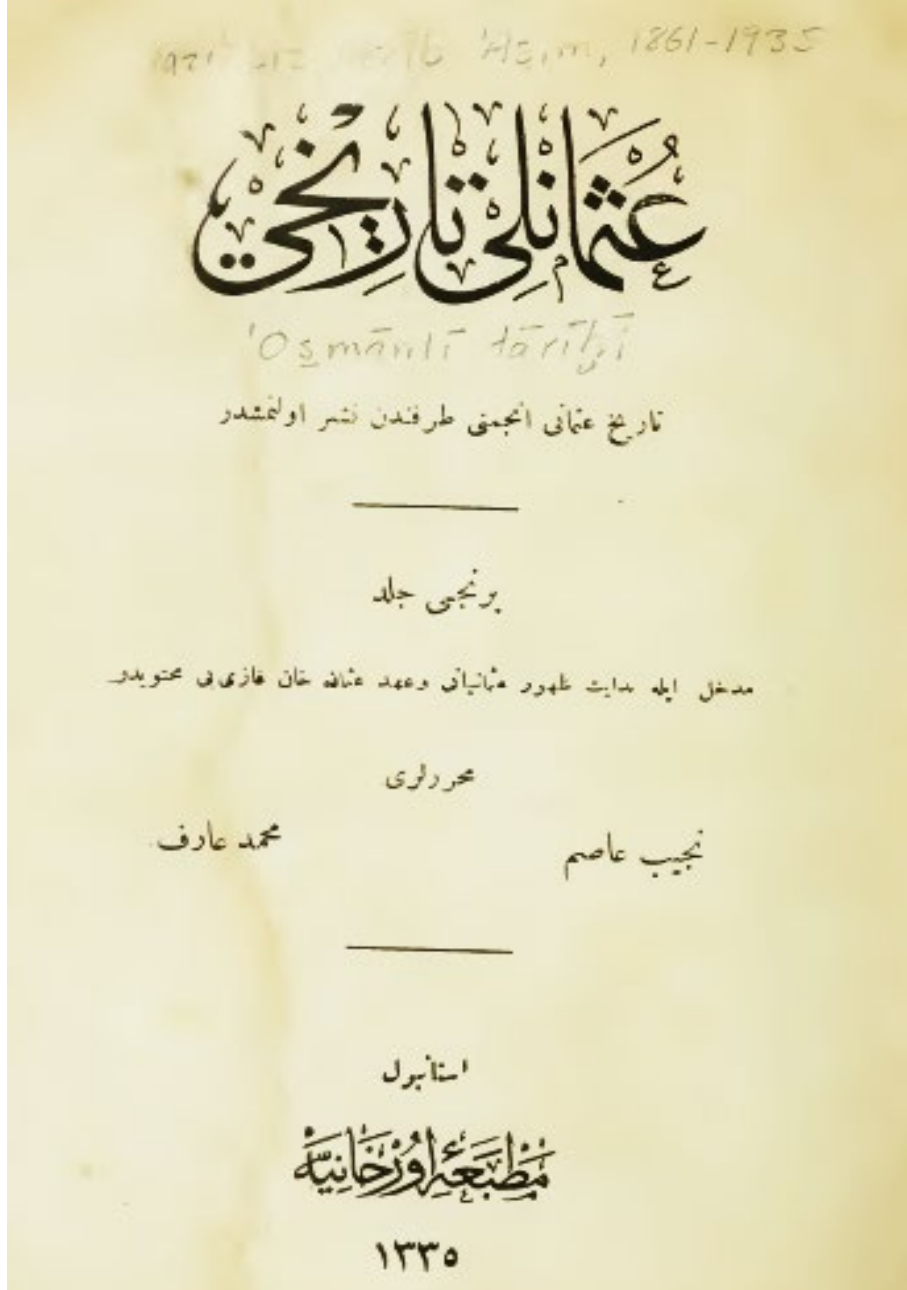
I. FASIL: Osmanlıların Aslı: Oğuzlar (Türkmenler)

II. FASIL: Osmanlıların Anadolu'da Zuhuru: Osman Gazinin Ecdadı, Süleyman Şah, Ertuğrul Gazi

III. FASIL: Osman Gazi'nin Riyaseti, İkizce Muharebesi Karacahisar Fethi, Bilecik ve sair Muvakkığın Zaptı Hükümeti Yenişehirin Merkezi İttihazı, İznik Muhasarası Orhan Bey'in Serdarlığa Nasbı, Bunun I. ve II. Seferleri, Orhan Bey'in Umur-u Hükümete Tevkili, Orhan Bey'in Üçüncü Seferi, Bursa Fethi, Osman Gazi'nin Vefatı, Osman Gazi'nin Şemal ve Evsafı

Ek-3

Necib Âsım, Osmanlı Tarihi

Ek-4

Necib Âsım, Türk Tarihi

